

2. Архітэктура Беларусі : энцыкл. давед. / Беларус. Энцыкл. ; рэдкал.: А. А. Вошнаў [і інш.]. – Мінск, 1993. – 620 с. : іл.
3. Капилов, А. Л. Музыкальный театр Белоруссии XIX – начала XX в. / А. Л. Капилов // Музыкальный театр Белоруссии: дооктябрьский период / Г. И. Барышев [и др.]. – Мінск, 1990. – С. 245–352.
4. Капилов, А. Л. Музыкальная культура Беларуси XIX – начала XX века / А. Л. Капилов., Е. И. Ахвердова. – Минск : ИСЗ, 2000. – 144 с.
5. Пашкін, Ю. Аматырскі тэатр / Ю. Пашкін // Гісторыя беларускага тэатра : у 3 т. / рэдкал.: У. І. Няфед (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Навука і тэхніка, 1983. – Т. 1 : Беларускі тэатр ад вытокаў да кастрычніка 1917 года / рэд.: Г. І. Барышаў, А. В. Сабалеўскі. – С. 341–343.
6. Смолик, А. И. Художественная культура Беларуси: между Западом и Востоком / А. И. Смолик, М. М. Соколовская. – Mauritius : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2019. – 193 с.
7. Шыбека, З. В. Мінск: старонкі жыцця дарэвалюцыйнага горада / З. В. Шыбека, С. Ф. Шыбека. – Мінск : Польша, 1994. – 339 с.

УДК 21:316.776:004.738.5

РЭЛІГІЯ І НОВЫЯ МЕДЫЯ: СПЕЦЫФІКА ЎЗАЕМАДЗЕЯННЯ

А. А. Ражкоў

Варшавскі ўніверсітэт факультет “Artes Liberales”, Польша

Адзначана, што свет сучаснасці – гэта свет 4-й прамысловай рэвалюцыі, звязанай з фармаваннем «інфармацыйнай сферы», дзе чалавек – гэта інфармацыйны арганізм, наколькі яго цела як сімвалічны аб’ект фарміруецца сучаснымі СМІ і тэхналогіямі. Аднак, уплыву падвяргаюцца і іншыя дыскурсы, што ствараюцца чалавекам, у тым ліку і рэлігійны. Выдзелена, што прадстаўлены матэрыял паспрабуе праілюстраваць шматграннасць узаемадзеяння сучасных СМІ і рэлігіі, у тым ліку і ў справе фарміравання рэлігійнай ідэнтычнасці чалавека, асабліва краёў славянскага рэгіёну.

Ключавыя словы: рэлігія, духоўнасць, СМІ, тэхналогіі, рэлігійная ідэнтычнасць.

RELIGION AND NEW HONEYS: SPECIFICS OF EDUCATION

A. A. Razhkov

Uniwersytet Warszawski, Wydział “Artes Liberales; Polska

The modern world is the world of the Fourth Industrial Revolution, associated with the emergence of the “information sphere,” where the human being is seen as an informational organism, since their body, as a symbolic object, is shaped by contemporary media and technologies. Consequently, other discourses produced by humans – including religious ones – are also subject to this influence. The presented material aims to illustrate the multifaceted interaction between modern media and religion, including their role in shaping an individual’s religious identity, especially the countries of the Slavic region

Keywords: religion, spirituality, media, technology, religious identity.

Пачынаючы апісваць гэтую шматграннасць, адзначым, што сама тэхналогія вытворчасці або распаўсюджвання інфармацыі не з’яўляецца дэтэрмінантай усіх сацыяльных працэсаў у грамадстве, а толькі іх карэкцыяй, якая мае найбольшы ўплыў толькі на пэўныя класы грамадства. Сутнасць гэтай карэкцыі заключаецца ў здольнасці тэхналагічных сродкаў фарміраваць ідэнтычнасць праз іх інтэрсекцыянальнае сутыкненне, доступ да якога патрабуе пэўных фінансавых укладанняў [4].

Інакш кажучы, гаворка ідзе пра тое, што тэхналогіі становяцца і сродкам, і месцам, дзе фарміруюцца новыя «складаныя» ідэнтычнасці для пэўных слаёў людзей. Калі казаць пра сучасныя СМІ, да якіх можна аднесці як Інтэрнэт, так і відэагульні, то яны

з'яўляюцца сродкамі і месцамі фарміравання новых форм ідэнтычнасці пераважна для прадстаўнікоў сярэдняга класа развітых еўрапейскіх і паўночнаамерыканскіх грамадстваў [1].

Пры гэтым, калі мы гаворым пра новыя формы СМІ як «месцы», важна падкрэсліць, што мы ўспрымаем іх як прасторы, у межах якіх акцеры ажыццяўляюць дзейнасць, накіраваную на пашырэнне свайго ўнутранага капіталу і, адпаведна, развіццё асабістага патэнцыялу. Іх можна было б назваць «часабяўленчымі прасторамі», аднак паступовае пранікненне ў лічбавае асяроддзе «капіталістычных структураў» прывяло да таго, што гэтыя прасторы сталі хутчэй «гейміфікаванымі прасторамі», у якіх мяжа паміж працоўнай і баўленчай дзейнасцю размытая [3].

Пранікненне гэтых структур «капіталістычнай імперыі» звязана з тым, што само асяроддзе новых медыя сфарміравана тымі, хто найбольш актыўна імі карыстаецца: прадстаўнікамі еўрапеізаванага сярэдняга класа, якія змагаюцца ў гэтым асяроддзі за ўплыў і кантроль. Любыя тэхналогіі так ці іначэй з'яўляюцца як адлюстраваннем дамiнуючых каштоўнасцяў у грамадстве, так і адказам на гэтыя каштоўнасці [5]. Сама гэтая барацьба як дзейнасць ва ўмовах «татальнай публічнасці» прыводзіць да фарміравання вялізнай колькасці пабочных сацыяльных дадзеных, якія актыўна камерцыялізуюцца і абнаўляюцца ў працэсе празумпцыі. Менавіта гэты працэс вызначае дыялектыку развіцця працэсаў у лічбавых прасторах.

Паколькі працэс празумпцыі перш за ўсё звязаны са спажываннем, варта сказаць некалькі словаў пра гэта. Практыка спажывання заўсёды была спосабам сэгрэгацыі сетак яшчэ з тых часоў, калі не існавала Сусветнай павуціны, а людзі задавольваліся лакальнымі або аналагавымі сеткамі. У эпоху лічбавізацыі і з'яўлення Глобальнай Сеткі спажыванне адрозніваецца тым, што людзі спажываюць сімвалічныя тавары або тавараізаваныя сімулякры. Гэта спажыванне і досвед абмеркавання спрыялі аб'яднанню людзей у групы паводле крытэрыю «досведу рознасці», якія потым набывалі рэлігійны характар [3].

У галіне рэлігіі гэта азначае наступнае: рэлігійныя інстытуты і іх тэксты, будучы імерсіўнымі пляцоўкамі-каналамі для распаўсюджвання рэлігійных наратываў, уступаюць у цяжкую канкурэнтную барацьбу з іншымі формамі СМІ, якія схільныя прадстаўляць рэлігію ў выглядзе сімвалаў, вераванняў і асаблівага віду «поп-культуры». З гэтага між іншым вынікае, што ў шэрагу рэлігіяў форма СМІ як пляцоўкі з'яўляецца прадугледжанай, што робіць СМІ часткай самой рэлігіі. Працягваючы гэтую логіку, можна сцвярджаць, што немедычны кампанент рэлігіі павінен адпавядаць медыйнаму дзеля паспяховай сінэргіі [6].

Далей рэлігія, будучы «калектывізаваным сэнсавым космасам», таксама ўступае ў канкурэнцыю з іншымі «сусветамі сэнсу» ў межах «камунікатыўных пляцовак», якія ўплываюць на яе, бо кожная пляцоўка выказвае гэты космас па-свойму. У асобных выпадках сама пляцоўка становіцца аб'ектам рэлігійнай інтэнцыянальнасці, гэта значыць фетышызуецца. У новых медыя гэты працэс звязаны з высокай рэфлексіўнасцю агентаў, якая можа камадыфікаваць зыходныя рэлігійныя канцэпты. Рэфлексіўнасць таксама прыводзіць да частай зменлівасці аўтарытэтаў, мультымодульнай рэальнасці і распаўсюду канвергентных практык [6].

Такім чынам, новыя формы СМІ прапануюць увайсці ў асяроддзі, дзе існуюць уласныя разуменні феноменаў: аўтарытэта, аўтэнтычнасці і суб'ектнасці. Новыя СМІ здольныя таксама сфармуляваць новае разуменне этыкі. Гэтыя разуменні адрозніваюцца ад тых, што дамінавалі ў традыцыйных Цэрквах, аўтарытэт якіх паступова падае.

Гэта прыводзіць да ўпадку аўтарытэта тых рэлігійных інстытутаў, якія не маюць дастатковых рэсурсаў, каб выконваць ролю «рэгулятара грамадскіх адносін». Іх месца

паступова займаюць НРД як асаблівая форма «антыклерыкальнай субкультуры сучаснасці», што дазваляе называць НРД «працэсам распаду рэлігіі на квазірэлігійныя фрагменты» або «дзецьмі секулярызацыі» [1], якую можна ахарактарызаваць як працэс змены ідэйнай парадыгмы.

У літаратуры такую сітуацыю называюць таксама «рэпаганізацыяй», якую апісваюць як «метафару вяртання да свабоды ад дамінавання рэлігійных інстытутаў» [2]. Адным з вымярэнняў «рэпаганізацыі» з'яўляецца стварэнне «сеткавых пляменаў», якія фармуюцца вакол агульнага досведу ці «гуру» [2]. Гэта цікава ў кантэксце выказвання, што сам эзатэрызм з'яўляецца формай секулярызацыі, бо ён «зачыняе рэлігійнае веданне ад профанаў» [1]. НРД у інстытуцыянальнай форме найбольш канкурэнтаздольныя ва ўмовах прымітыўных ІКТ, а пры развітых ІКТ – поспех маюць нетрадыцыйныя брыкалажы «рэлігійнага асяроддзя грамадства» [7].

Паспяховае выцясненне садзейнічае пераўтварэнню наратываў інстытутаў у «байку», якая «хоць і патрабуе веры, але не прэтэндуе на ісціну, у адрозненне ад рэлігійных і навуковых дактрынаў», а значыць, можа выкарыстоўвацца пры канструяванні «індывідуальнага брыкалажу». І яна тым хутчэй будзе выкарыстана, чым болей адпавядае ідэалам «эстэтычнага» асобных людзей, што сведчыць пра паступовае пераўтварэнне рэлігіі ў эстэтычную сферу, а таксама размыцце межаў паміж рэлігіяй і культурай. У асобных выпадках гэта дазваляе называць рэлігійныя артэфакты «антыкварыятам» [1].

Дадамо, што часта найбольш паспяховымі аказваюцца тыя «брыкалажныя формы», якія цалкам задавальняюць не столькі эстэтычныя патрэбы людзей, колькі патрэбы ў «забаўцы» і «захапленні». Рэлігія тым самым працягвае адыгрываць ролю інструмента стварэння «эскапічнай прасторы», аднак гэта прастора робіцца не «збаўча-эскапалагічнай», а хутчэй «гнастычна-забаўляльнай» [1].

Але, нягледзячы на гэта, новыя формы рэлігійнасці, якія распаўсюджваюцца праз новыя медыя, не маюць дастатковай сілы, каб замяніць сабой «старыя рэлігіі», але складаюць ім сур'езную канкурэнцыю ў шэрагу сфер грамадскага жыцця, прэтэндуючы на статус вядучых мадэляў сэнсавага вызначэння. Больш за тое: самі новыя формы СМІ апынаюцца, як было паказана вышэй, пляцоўкай, дзе канкуруюць як традыцыйныя формы рэлігійнасці, так і новыя, выступаючы ў ролі сацыяльных прастораў.

Аднак трэба падкрэсліць, што высокая рэфлексіўнасць хранатопаў у кіберпрасторы перашкаджае ўкараненню інстытуцыянальных форм рэлігійнасці ў яе межах, а таксама спрыяе высокай дынаміцы развіцця рэлігійнага асяроддзя грамадства. Канфлікт рэфлексіі і «іерафанічнасці» выклікае напружанне, якое становіцца крыніцай абурэння з боку прыхільнікаў традыцыйных рэлігіяў. Сюды можна дадаць і тое, што духоўнасць, сфарміраваная ў прасторы новых медыя, можа задавальняць толькі часткова рэлігійныя патрэбы. Гэта звязана як мінімум з апасродкаванасцю спажывання рэлігійнага кантэнту ў іх.

Вернікі хоць і вольныя ў выбары дактрыны і пляцоўкі спавядання, але становяцца залежнымі ад двух фактараў. Першы – гэта інстытут «грамадскага адабрэння», функцыянаванне якога дасягае максімуму дзякуючы «праглядабельнасці сеткі». Другі – гэта «структуры неакапіталізму/неалібералізму», якія складаюць падмурак СМІ як пляцовак [4]. Рэлігійная практыка ва ўмовах такіх умоў робіцца хутчэй формай стратэгічнай гульні, якая вызначаецца канкрэтнымі кантэкстамі. Адзінкавыя элементы прасторы ў практыках пераасэнсоўваюцца, чаму спрыяе гнуткасць прасторы новых СМІ. Такім чынам, такія практыкі могуць служыць маркерам развіцця чалавечай «духоўнасці» як выражэння яго экзістэнцыі.

Таким чином, новия форми СМІ володають дастатковою сілай, каб выклікаць трансфармацыі сацыяльных феноменаў, якія становяцца аб'ектам самарэфлексаваанай тавараізаваанай дзейнасці агентаў, што дзейнічаюць у прасторах новых СМІ.

ЛІТАРАТУРА

1. Bainbridge, W. S. Dynamic secularization: information technology and the tension between religion and science / W. S. Bainbridge. – Cham : Springer, 2017. – 270 p.
2. Bainbridge, W. S. The virtual rebirth of paganism / W. S. Bainbridge // JRFM. – 2023. – N 1. – P. 45–68.
3. Campbell, H. A. Digital religion / H. A. Campbell. – London : Taylor & Francis Ltd., 2012. – 292 p.
4. Fictional practices of spirituality I: interactive media / ed.: L. Marcato, F. Schniz. – Wetzlar : Majuskel Medienproduktion GmbH, 2023. – 477 p.
5. Gálik, S. Possibilities and limits of religion in the cyberspace of digital media / S. Gálik, S. Gáliková Tolnaiová // Spirituality Studies. – 2017. – Vol. 3, is. 1. – P. 2–10.
6. The digital social: religion and belief / ed.: A. Possamai-Inesedy, A. Nixon. – Berlin : De Gruyter, 2019. – 228 p.
7. Мартинович, В. А. Сектанство: возникновение и миграция / В. А. Мартинович. – М. : Издат. дом «Познание», 2018. – 552 с.

УДК 321.01

ДУХОВНОСТЬ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА И БОРЬБА МИРОВЫХ ИДЕОЛОГИЧЕСКИХ ТРЕНДОВ

А. В. Панченко

Белорусский национальный технический университет, г. Минск

Определено духовное состояние современного общества как кризисное или «ментальная война» нового типа. Рассмотрены основные направления преодоления кризиса, такие как формирование метаидеологии XXI в. или идеологии нового гуманизма, концепции единения государственной власти и религии. Обоснована мысль о том, что именно в борьбе мировых идеологических трендов «выковывается» облик духовности общества и стадия развития современных конституционных государств. Отмечено, что в наши дни на «авансцену» этой борьбы помимо традиционных вышли нетрадиционные и антитрадиционные идеологии.

Ключевые слова: духовность, кризис, борьба, мировые традиционные, нетрадиционные и антитрадиционные идеологии.

SPIRITUALITY OF MODERN SOCIETY AND THE STRUGGLE OF THE WORLD IDEOLOGICAL TRENDS

A. V. Panchenko

Belarusian National Technical University, Minsk

The article defines the spiritual state of modern society as a crisis or «mental war» of a new type. The author examines the ways of overcoming the crisis based on the formation of both the meta-ideology of the 21st century or the ideology of New humanism, as well as religious concepts of unity with state power. The author substantiates the idea that it is in the struggle of world ideological trends that the image of the spirituality of society and the stage of development of modern constitutional states are forged. Nowadays, in addition to the traditional ones, non-traditional and anti-traditional ideologies have come to the forefront of this struggle.

Keywords: spirituality, crisis, struggle, world traditional, non-traditional and anti-traditional ideologies.